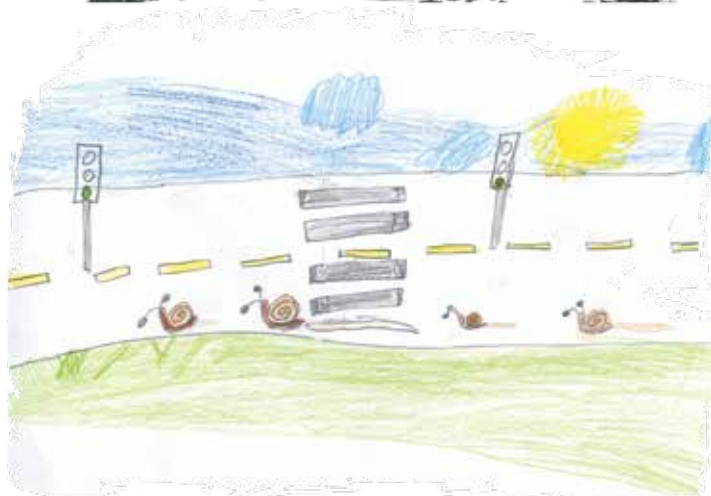

SRBIJA I KOSOVO 2035

Scenariji

SRBIJA I KOSOVO 2035 – Scenariji

Fondacija Fridrih Ebert
Kancelarija u Beogradu
Dositejeva 51/1 11000 Beograd
Tel: +381 11 3283 285
E-mail: info@fes-serbia.org
www.fes-serbia.org

Ilustracije:
Učenici prvog razreda osnovne škole

Priprema:
Marko Zakovski

Štampa:
Štamparija Grafolik
Vojvode Stepe 375, Beograd

Tiraž: 200 primeraka

Vremenski horizont na koji se odnose scenariji koji su pred Vama tiču se budućnosti generacije autora crteža koji su vizuelno obogatili ovu publikaciju. Veliko hvala učenicima prvih razreda!

Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne izražavaju nužno stavove Fondacije Fridrih Ebert ili stavove organizacija koje autori predstavljaju.

Sadržaj

Sažetak	3
Uvod	5
Prvi scenario: Zeleni talas	7
Drugi scenario: Usporeni saobraćaj.....	11
Treći scenario: Zastoj	15
Četvrti scenario: Sudar	21
Članovi scenario-grupe	25
Lista skraćenica	25

SAŽETAK

Četiri scenarija o odnosima između Srbije i Kosova u 2035. godini sačinili su članovi multinacionalnog scenario-tima u periodu od septembra 2017. do februara 2018. godine. Scenariji nisu predviđanja već predstavljaju moguće alternative budućnosti. Donosiocima odluka mogu poslužiti kao podsticaj za razmišljanje (*food for thought*).

Prvi scenario: Zeleni talas

Srbija i Kosovo su 2019. godine postigli sveobuhvatan sporazum o normalizaciji odnosa. Zahvaljujući sporazumu, ubrzan je put Srbije ka članstvu u Evropskoj uniji, dok je Kosovu omogućeno da postane članica međunarodnih organizacija. Sporazumom su takođe u dovoljnoj meri obezbeđene garancije za srpsku zajednicu na Kosovu, koja je učestvovala u briselskom dijalogu i na kraju bila jedna od strana u sporazumu. Srbija je 2025. godine postala članica Evropske unije, dok se očekuje da će Kosovo ući u EU 2037. godine. Sve države Zapadnog Balkana postale su članice NATO-a. Proces približavanja Srbije i Kosova uglavnom je bio uspešan, a takođe je ostvarena puna normalizacija odnosa između srpskog i kosovskog društva.

Drugi scenario: Usporeni saobraćaj

Srbija je postala članica Evropske unije, dok je Kosovo u završnoj fazi procesa pristupanja. Obe zemlje su izmenile svoje ustave - Kosovo da bi omogućilo uspostavljanje Zajednice srpskih opština, a Srbija da bi odustala od teritorijalnih pretenzija prema Kosovu. Takođe, Srbija se više ne protivi članstvu Kosova u međunarodnim organizacijama, uključujući članstvo u Ujedinjenim nacijama. Srbija nije *de jure* priznala Kosovo, ali status Kosova više nije sporno pitanje u međusobnim odnosima dveju strana. Međutim, izvesne grupe nacionalista kako u Srbiji tako i na Kosovu povremeno potežu pitanje statusa zarad ostvarivanja političkih poena.

Treći scenario: Zastoj

U Sporazumu o normalizaciji odnosa iz 2021. godine pitanje statusa Kosova ostalo je nerešeno. Dok je glavna prepreka još uvek prisutna i u nedostatku odvažnosti da se ona ukloni, dve strane se, četrnaest godina kasnije, i dalje muče da sprovedu polovičan sporazum. Postaje jasno da, bez rešenja pitanja statusa Kosova, Srbija i Kosovo neće moći da normalizuju svoje odnose niti da uđu u Evropsku uniju. Nakon nekoliko propalih pokušaja da se stavi tačka na konflikt, Evropska unija obustavila je svoje posredovanje i zamrzla proces integracije Kosova i Srbije. Srbija još treba da sprovede poglavlje 35 o Kosovu i poglavlje 24 o vladavini prava. Blokirano od strane Španije, Kosovo ne može da potpiše nove sporazume s EU. Poučena iskustvom u slučaju Kipra, Nemačka se i dalje snažno protivi tome da se novi sukobi „uvoze” u EU. Frustrirano *statusom kvo* i izolacijom od strane EU, Kosovo razmatra mogućnost ujedinjenja s Albanijom. Ukoliko do tog ujedinjenja dođe, sever Kosova je naznačio da će se pripojiti Srbiji. Republika Srpska takođe razmatra mogućnost odvajanja od Bosne i Hercegovine, dok Albanci u Makedoniji planiraju da krenu istim putem. Međunarodna zajednica se i dalje protivi promeni granica, ali ima sve manje uticaja i kapaciteta da to spreči. Ako Evropska unija ne bude ponudila neku alternativu i iznova

se angažovala u regionu, sukob će biti neizbežan. Zbog neizvesne političke i ekonomske perspektive, četvrtina stanovništva Kosova i Srbije je emigrirala, što je izazvalo veliki gubitak radne snage na njihovim tržištima rada.

Četvrti scenario: Sudar

Evropska unija je zamrzla proces proširenja za Srbiju i Kosovo i tako izgubila svoju glavnu polugu uticaja na Beograd i Prištinu. Bez perspektive članstva u EU, Beograd i Priština manje su spremni da pregovaraju. Pet zemalja članica EU koje ne priznaju Kosovo i Srbija nastavljaju da se protive nezavisnosti Kosova. Nijedan od briselskih sporazuma nije sproveden u potpunosti, a dve strane nastavljaju da optužuju jedna drugu za to. Obe zemlje se bore sa nezaposlenošću, partokratijom i slabašnom demokratijom. Gotovo da ne postoji opozicija koja bi se suprotstavila nacionalističkim narativima. Često izbijaju incidenti na područjima Kosova na kojima Srbi čine većinu, posebno na severu Kosova, kao incidenti u Preševskoj dolini. S obzirom na veliku napetost i vrlo malo glasova koji se zalažu za dogovorno rešenje, čini se da je stanje na korak od novog rata.

UVOD

Posleratni *status quo* između Kosova i Srbije prekinuo je 2011. godine dijalog u Briselu čiji je pokrovitelj Evropska unija. On je doprineo da se otklone brojni administrativni problemi koji su svakodnevno opterećivali građane obe strane. Iako su tehnički pregovori i politički dijalog u Briselu rezultirali nizom sporazuma, do danas se zaostaje sa njihovom potpunom primenom.

Članstvo u Evropskoj uniji je zajednički cilj Beograda i Prištine. Uspostavljanje dobrih odnosa i rešavanje otvorenih sporova je apsolutni preduslov za ostvarenje ovog cilja. Obe strane su se obavezale Briselskim sporazumom iz 2013. godine da neće podrivati put druge strane u procesu evropskih integracija.

Beograd i Priština su danas pod rastućim međunarodnim i domaćim pritiskom da definišu svoje odnose kroz *sveobuhvatni sporazum o normalizaciji* čiji je cilj vidljivo i održivo poboljšanje odnosa. Poboljšanje odnosa doneće dobrobit građanima i biće osnova za očuvanje mira i stabilnosti u celom regionu Zapadnog Balkana. Predstavnici i Srbije i Kosova u načelu potvrđuju svoju posvećenost punoj normalizaciji, ali imaju različito i često konfliktno shvatanje tog krajnjeg cilja. Priština i Beograd se takođe razlikuju po tome kako vide vremenski okvir koji je potreban za postizanje takvog sporazuma. Ali pre nego što Beograd i Priština započnu pregovore oko sveobuhvatnog sporazuma o normalizaciji, oni moraju da sprovedu Briselski sporazum iz 2013. godine. Suočeni sa protivljenjem „kod kuće” u korist zaustavljanja dijaloga s jedne strane i međunarodnim pritiskom da dijalog ide napred sa druge strane, Vlade Srbije i Kosova su postigle samo postepeni napredak. Nepomirljive razlike oko statusa Kosova smatraju se glavnim preprekama za normalizaciju.

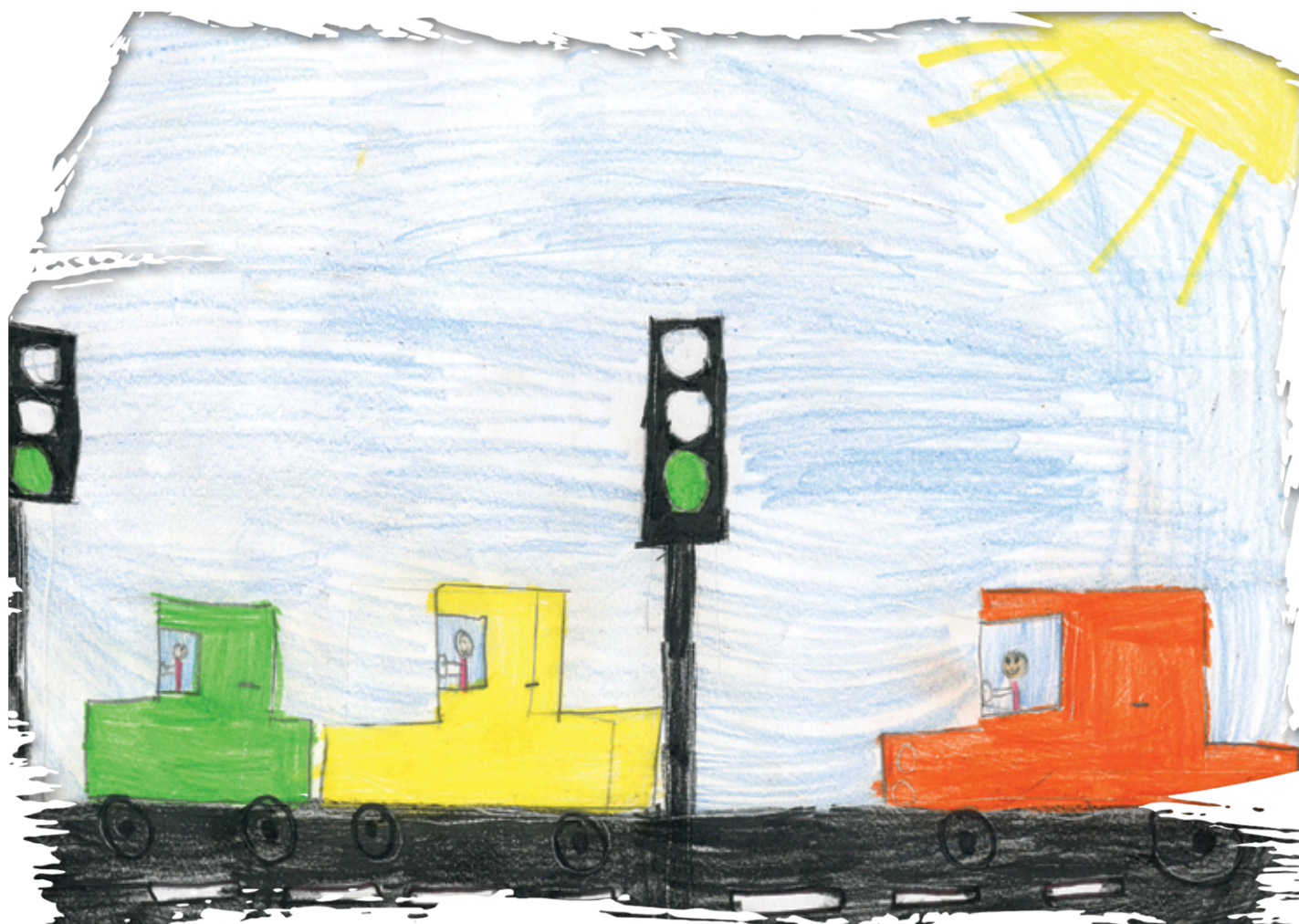
Kancelarije fondacije Fridrih Ebert u Beogradu i Prištini odlučile su da daju svoj doprinos debati o poboljšanju odnosa Srbije i Kosova i ponude nove perspektive pokrenuvši projekat *Scenariji odnosa Srbije i Kosova 2035. godine*. Ova ideja inspirisana je veoma teškim procesom postizanja sporazuma između dve Nemačke 1972. godine koji je pomogao ne samo da se reše mnoga praktična pitanja koja su bila u interesu građana, već je doprineo i održanju mira u Evropi. U periodu od septembra 2017. godine do februara 2018. godine Fondacija Fridrih Ebert je okupila predstavnike civilnog društva, think tank organizacija, akademske zajednice i eksperte iz Srbije, Kosova i EU u cilju razvoja četiri dugoročna scenarija koja oslikavaju moguće pravce razvoja odnosa između Kosova i Srbije u narednih 17 godina. Nakon veoma intenzivnog rada u okviru tri održane radionice u Beogradu, u septembru i novembru 2017. i februaru 2018. godine nastale su četiri moguće slike budućih odnosa.

O budućnosti nije lako razmišljati i nemoguće je predvideti je, ali nas to ne sprečava da o njoj razmišljamo. Scenario-metoda koja je primenjena tokom ovog projekta nije predviđanje ili plan za budućnost. Ona nastoji da identifikuje alternative budućnosti, od kojih je svaka moguća, ali nijedna nije sigurna. Ova metoda je veoma popularna u vojnoj sferi, biznisu i menadžmentu, ali sve više svoju primenu nalazi i u svetu politike. Donosiocima odluka ona može poslužiti kao podsticaj za razmišljanje (*food for thought*). Fondacija Fridrih Ebert ima dugogodišnje iskustvo u primeni ove analitičke metode u vezi sa različitim temama – od ekonomske budućnosti u Južnoj Africi početkom devedesetih godina, upravljanja globalnom ekonomijom 2009, budućnosti Bosne i Hercegovine 2012, odnosa Nemačke i Rusije 2030, budućnosti odnosa EU i Ukrajine, sudbine evrozone. Iskustva iz pomenutih scenario-projekata poslužila su i u realizaciji ovog projekta.

Želeli bismo da izrazimo zahvalnost svim članovima scenario-tima koji su prethodnih pet meseci predano radili i koji su bili odlučni u svojoj nameri da ovaj projekat bude uspešno završen.

Takođe se zahvaljujemo Björn Kulpu, iskusnom facilitatoru, koji je uspešno vodio tim kroz čitav proces.

Ursula Koch-Laugwitz, direktorka, Fondacija Fridrih Ebert u Beogradu
Ivana Račić, koordinatorka projekata, Fondacija Fridrih Ebert u Beogradu
Frank Hantke, direktor, Fondacija Fridrih Ebert u Prištini
Mevlyde Hyseni, koordinatorka projekata, Fondacija Fridrih Ebert u Prištini

PRVI SCENARIO

ZELENI TALAS

Scenario u kratkim crtama

- » Srbija i Kosovo su 2019. godine postigli sveobuhvatan sporazum o normalizaciji odnosa. Zahvaljujući sporazumu, ubrzan je put Srbije ka članstvu u Evropskoj uniji, dok je Kosovo omogućeno da postane članica međunarodnih organizacija. Sporazumom su takođe u dovoljnoj meri obezbeđene garancije za srpsku zajednicu na Kosovu, koja je učestvovala u briselskom dijalogu i na kraju bila jedna od strana u sporazumu.
- » Srbija je 2025. godine postala članica Evropske unije, dok se očekuje da će Kosovo ući u EU 2037. godine. Sve države Zapadnog Balkana postale su članice NATO-a.
- » Proces približavanja Srbije i Kosova uglavnom je bio uspešan, a takođe je ostvarena puna normalizacija odnosa između srpskog i kosovskog društva.

Stanje odnosa 2035. godine

Sporazum o normalizaciji odnosa iz 2019. godine doneo je korist svima, Srbiji i Kosovu, kao i srpskoj zajednici na Kosovu. Svi ostali briselski sporazumi, koji su postignuti od 2011. godine, sprovedeni su u potpunosti. Vlada Kosova stvorila je potrebne društveno-ekonomske uslove za integraciju srpske zajednice u kosovsko društvo. To je efektivno smanjilo potrebu kosovskih Srba da traže ponovno uspostavljanje institucionalnog i ekonomskog sistema Srbije na područjima Kosova koja su naseljena Srbima. Pozitivno međunarodno okruženje takođe je povoljno uticalo na razvoj i saradnju između Srbije i Kosova, kao i svih ostalih zemalja u regionu.

Zahvaljujući intenzivnijoj unutrašnjoj integraciji nakon Bregzita, normalizaciji odnosa sa Rusijom, ekonomskom rastu i povećanim investicijama u susedstvo, Evropska unija ostvarila je prosperitet kako na svojoj periferiji, tako i u svom središtu. Regionalna bezbednost znatno je poboljšana. Srbija i Kosovo, kao i ostale zemlje Zapadnog Balkana, postale su članice NATO-a. Kao članice jedne iste alijanse, zemlje Zapadnog Balkana značajno su povećale saradnju u oblastima od zajedničkog interesa, promovišući mir u regionu i zajednički rešavajući bezbednosne izazove. Srbija je postala članica EU 2025. godine, dok je članstvo Kosova u EU planirano za 2037. godinu. Srbija promoviše pristupanje Kosova EU, uglavnom zbog toga što će to doneti koristi srpskoj zajednici na Kosovu, kao i zbog toga što na tome insistira i sama srpska zajednica na Kosovu. Kosovo je postalo članica svih relevantnih međunarodnih organizacija, uključujući i Ujedinjene nacije. Ekonomska situacija kako u Srbiji tako i na Kosovu znatno je poboljšana.

Put ka 2035. godini

Spoljni faktori

Nakon Bregzita, za Evropsku uniju nastupio je period unutrašnje stabilizacije i integracije. EU je uspostavila dobru saradnju sa Rusijom, a napetost u susedstvu je ublažena. Evropska unija je takođe uložila značajnu energiju i ojačala svoj politički uticaj i meku moć, u nastojanjima da stabilizuje svoje susedstvo. Ovakav razvoj događaja pospešio je unutrašnju potrebu Evropske unije za daljim proširenjem i podstakao zemlje koje teže članstvu da ubrzaju proces reformi i usklade svoje zakonodavne, ekonomske i političke sisteme sa pravnim tekovinama EU. Jačajući proces integracije, NATO se takođe proširio na Balkansko poluostrvo. Tokom 2020-ih godina, sve zemlje Zapadnog Balkana koje nisu bile članice NATO-a započele su proces ulaska u NATO. Sve zemlje Zapadnog Balkana postale su članice NATO-a do 2035. godine.

Odnosi između Srbije, Kosova i EU

Evropska unija postigla je znatan napredak nakon Bregzita. U okviru nove Globalne strategije, EU je uvela novu strategiju proširenja sa snažnim podsticajima koji su pogurali zemlje Zapadnog Balkana ka članstvu u EU. Proaktivan pristup Evropske unije podstakao je političare da promovišu proces normalizacije, čime je obezbeđena veća podrška pregovorima od strane javnosti. Zahvaljujući tome, postignut je pravno obavezujući sporazum. Nova generacija političara na Kosovu, ohrabrena podsticajima od strane EU, pogurala je proces neophodnih reformi i promovisala proces normalizacije odnosa sa Srbijom. Kosovu su konačno ukinute vize 2019. godine.

Briselski pregovori između Beograda i Prištine nastavljani su tokom 2018. i zaključeni pravno obavezujućim sporazumom 2019. godine. Sporazumom je takođe rešen spor oko statusa Kosova. Pored toga, strane u sporazumu postigle su sporazum o demarkaciji i priznale pravni sistem i nadležnost druge strane. Sporazum je udahnuo novu energiju naporima Kosova i Srbije u procesu integracije u EU. Srbija se takođe obavezala da će podržati članstvo Kosova u EU i da se neće protiviti njegovom članstvu u međunarodnim organizacijama. Kosovski Srbi učestvovali su u briselskom dijalogu 2018. godine i bili su jedna od strana u konačnom sporazumu.

Kosovski Srbi u potpunosti su integrisani u kosovske institucije, dok je podrška Srbije kosovskim Srbima uređena kroz Zajednicu srpskih opština. Srbija je završila proces reformi do 2023. i ušla u Evropsku uniju 2025. godine. Pristup članstvu Kosova u NATO-u pomogao je Evropskoj uniji da primeni sličan model, otvarajući put ka članstvu Kosova do 2037. godine. Novom strategijom proširenja Kosovo je uključeno u sektorske politike EU, nakon što je dobilo status zemlje kandidata, što je kosovskim predstavnicima omogućilo da, u svojstvu posmatrača, učestvuju u raznim telima EU.

Proces pomirenja nalazio se u ćorsokaku do 2019. godine, sve dok predstavnici civilnog društva na Kosovu i Srbiji nisu pogurali taj proces napred tako što su okupili porodice žrtava. Popuštajući pred ogromnim pritiskom javnosti, srpski i kosovski političari počeli su da rade na tome da utvrde šta se desilo sa nestalim licima. Civilno društvo podržalo je saradnju i u drugim oblastima, uključujući socijalni dijalog, kulturnu razmenu i akademsku saradnju. Nove političke elite postepeno su počele da nastaju kako u Beogradu tako i u Prištini i one su pomogle u izgradnji pomirljivijeg narativa o međusobnoj prošlosti, što je dovelo do uspešnog pomirenja.

Regionalna saradnja

Nakon postizanja sporazuma 2019. godine, odnosi između Kosova i Srbije nastavili su da se kreću uzlaznom putanjom. Poboľjšani su i odnosi u regionu. U okviru procesa evropskih integracija, takođe su normalizovani odnosi između Kosova i Bosne i Hercegovine. Kao punopravne članice EU, Srbija, Albanija, Crna Gora i Makedonija snažno podržavaju Bosnu i Hercegovinu i Kosovo na njihovom putu ka članstvu u EU i neposredno sarađuju na raznim projektima.

Uz podršku međunarodne zajednice, sve zemlje Zapadnog Balkana postale su članice NATO-a do 2035. godine. Vodeći računa o sopstvenim interesima, srpsko stanovništvo u Bosni i Hercegovini i na Kosovu podstaklo je Srbiju da se zalaže za članstvo Kosova i Bosne i Hercegovine u EU, kako bi i oni mogli da uživaju u pogodnostima EU.

„Rezervne varijante”: Šta bi bilo kad bi bilo...

Dogovor Srbije i Kosova oko podele severa Kosova

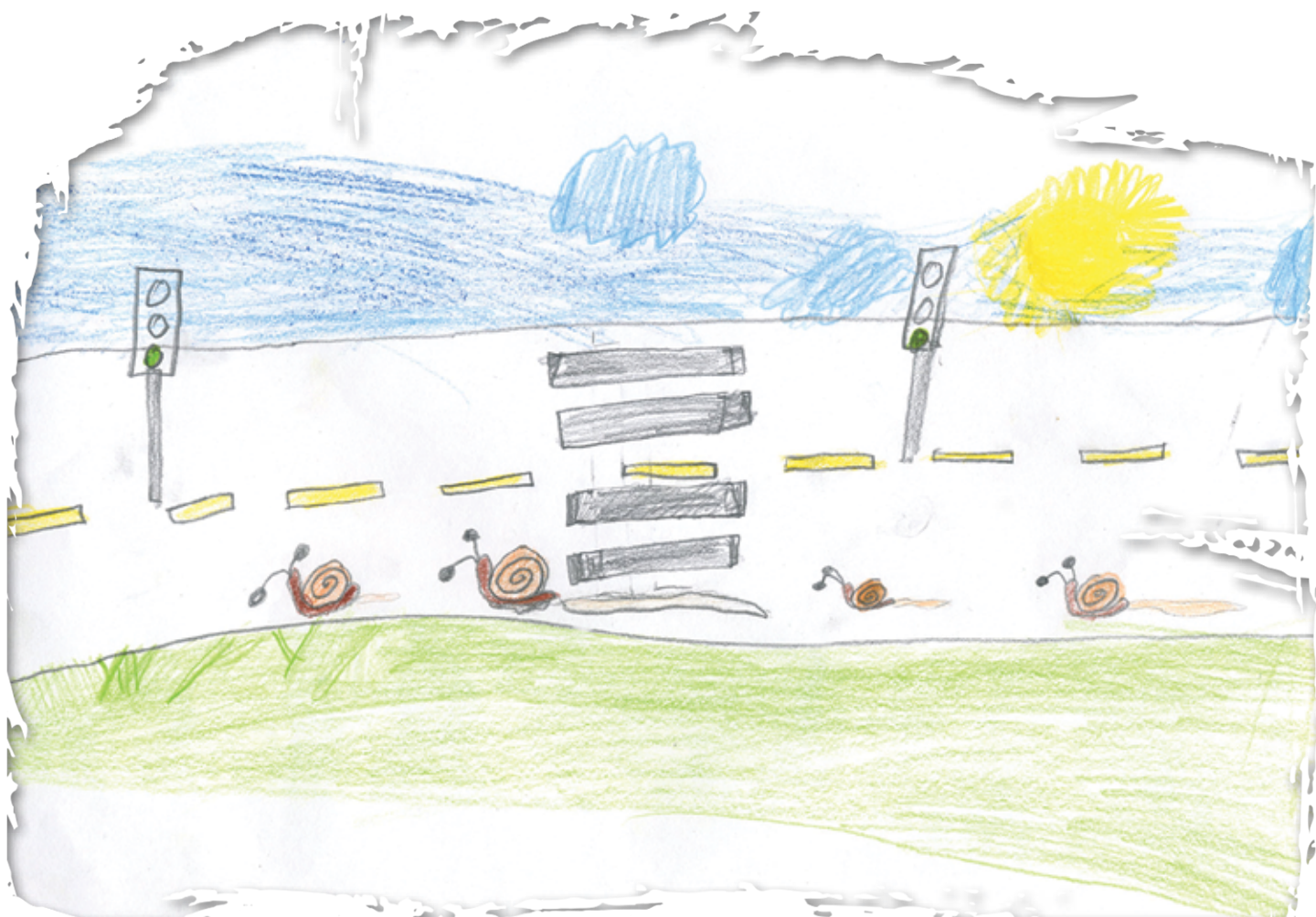
Sporazum Prištine i Beograda o podeli severa Kosova verovatno bi doveo do uzajamnog priznavanja i možda ubrzao proces njihove integracije u EU i NATO. Međutim, ova opcija mogla bi da ima nekoliko neplaniranih posledica: 1) pet zemalja članica EU koje nisu priznale Kosovo verovatno bi priznale Kosovo, ali bi zemlje članice koje se protive podeli, pre svega Nemačka, mogle da blokiraju članstvo i Kosova i Srbije na određeni vremenski period; 2) Srbi koji na Kosovu žive južno od Ibra verovatno bi prešli u Srbiju, dok bi Albanci s juga Srbije prešli na Kosovo. Stoga bi opcija podele mogla da uključi i nevoljnu i potencijalno nasilnu razmenu stanovništva. Kosovo bi istovremeno moglo da umanjí prava manjinskih zajednica koja su zajemčena Ahtisarijevim planom; 3) ova opcija mogla bi da ima efekat prelivanja na region, što bi dovelo do prekranja granica Makedonije i Bosne i Hercegovine. Međutim, međunarodna zajednica mogla bi da nastavi da se poziva na to da je Kosovo slučaj *sui generis*; 4) moglo bi da dođe do povećanja napetosti između dva društva i unutar njih. Radikalni elementi u Srbiji i na Kosovu mogli bi da iskoriste tu situaciju i organizuju žestoke proteste protiv vlasti, kao i protiv albanskog stanovništva u Srbiji odnosno protiv srpskog stanovništva na Kosovu.

Blokiranje od strane Španije članstva Kosova u EU i NATO-u

Opstrukcija od strane Španije mogla bi da natera Kosovo da krene u potragu za alternativnim rešenjima, poput ujedinjenja s Albanijom. Koraci ka ujedinjenju mogli bi da uključe povlačenje Kosova iz briselskih sporazuma, kao i integrisanje severa Kosova od strane Srbije, što bi dovelo do zamrznutog konflikta između dveju strana. To bi neizbežno dovelo do međunacionalne napetosti, naročito na jugu Kosova, gde živi najveći deo srpske zajednice, a možda i na jugu Srbije, gde većinu stanovništva čine Albanci. Međutim, ako Srbija i Kosovo ostanu privrženi briselskim sporazumima, uspeće da očuvaju svoju evropsku perspektivu. Povratak na *status kvo* posebno bi zakomplikovao evropski put Srbije i definitivno zaustavio proces normalizacije odnosa sa Kosovom. Uprkos stavu Španije, Kosovo bi moglo da razvija bilateralne odnose sa zemljama EU. Ono bi moglo da ostane privrženo SSP-u i da pokuša da postigne nove sporazume s Unijom, ali i da se ujedno usredsredi na bilateralne odnose sa zemljama EU.

Odbacivanje Sporazuma o normalizaciji odnosa na referendumu u Srbiji, na Kosovu, ili sa obe strane

U slučaju propalog referendumu, proevropske snage verovatno bi tražile i vodile žestoke kampanje da se održi novi referendum. Odbacivanje sporazuma blokiralo bi proces pristupanja Evropskoj uniji. Osim toga, zakomlikovali bi se bilateralni odnosi i povećala podrška opcijama poput podele Kosova. Pod pritiskom međunarodne zajednice i javnosti, verovatno bi bili raspisani vanredni izbori, koji bi stvorili mogućnost da radikalne snage dođu na vlast i još više zakomlikuju situaciju.

DRUGI SCENARIO

USPORENI SAOBRAĆAJ

Scenario u kratkim crtama

- » Srbija je postala članica Evropske unije, dok je Kosovo u završnoj fazi procesa pristupanja.
- » Obe zemlje izmenile su svoje ustave - Kosovo da bi omogućilo uspostavljanje Zajednice srpskih opština, a Srbija da bi odustala od teritorijalnih pretenzija prema Kosovu. Takođe, Srbija se više ne protivi članstvu Kosova u međunarodnim organizacijama, uključujući članstvo u Ujedinjenim nacijama.
- » Srbija nije *de jure* priznala Kosovo, ali status Kosova više nije sporno pitanje u međusobnim odnosima dveju strana. Međutim, izvesne grupe nacionalista kako u Srbiji tako i na Kosovu povremeno potežu pitanje statusa zarad ostvarivanja političkih poena.

Stanje odnosa 2035. godine

Stimulisani procesom evropskih integracija, Srbija i Kosovo normalizovali su svoje odnose. Sporazum o normalizaciji odnosa, u kombinaciji sa uspešno sprovedenim reformama, omogućio je Srbiji da postane članica EU, a Kosovu da uđe u završnu fazu procesa pregovora o članstvu. Pitanje statusa Kosova ostalo je sporno još samo u nacionalističkim krugovima, čiji su glasovi sada u manjini i u jednom i u drugom društvu, kao i među nekim manjim partijama u njihovim parlamentima. Normalizacija odnosa dovela je do članstva Kosova u Ujedinjenim nacijama, a Rusija i Kina su s tim u vezi odustale od protivljenja. Sa tim se saglasilo i pet zemalja članica EU, koje su ranije odbijale da priznaju Kosovo, što će omogućiti Kosovu da postane članica EU u bliskoj budućnosti.

Put ka 2035. godini

Proces evropskih integracija

Nova strategija proširenja Evropske unije iz 2018. godine iznova je osnažila proces proširenja i sprovođenja reformi u zemljama koje teže članstvu u EU. Jasna perspektiva članstva i strogo uslovljavanje od strane EU natrurali su Srbiju da sprovede potrebne reforme, što joj je omogućilo da 2026. godine zatvori i poslednje pregovaračko poglavlje i da 2028. godine uđe u EU. Usled pojačanog pritiska međunarodne zajednice na političko rukovodstvo Kosova i strožeg uslovljavanja u sklopu nove strategije proširenja EU, Kosovo je ratifikovalo Sporazum o demarkaciji granice sa Crnom Gorom i dobilo ukidanje viza, napredovalo je u sprovođenju SSP-a i 2025. godine otvorilo pregovore o pristupanju EU. Sporazum između Srbije i Kosova potpisan je 2020. godine.

Evropska unija počela je da uslovljava proces pristupanja Bosne i Hercegovine normalizacijom odnosa sa Kosovom kako bi bila sigurna da ta zemlja neće ostati instrument preko kojeg će Srbija kočiti regionalnu integraciju Kosova. Odnosi u regionu su stabilni, a od svih zemalja u regionu, jedino još Bosna i Hercegovina i Kosovo nisu postale punopravne članice EU. Evropska unija uvela je strogi sistem praćenja standarda demokratije i vladavine prava u novim zemljama članicama posle pristupanja, što joj je omogućilo da nastavi da vrši određeni stepen uticaja na njih. Zahvaljujući procesu reformi koje je bilo potrebno sprovesti u cilju pristupanja EU, poboljšana je medijska situacija u svim zemljama regiona, tako da slobodniji mediji omogućavaju kvalitetniji javni diskurs i doprinose boljim odnosima u regionu.

Međutim, izvesni relikti radikalnih snaga povremeno stvaraju tenzije. Bez obzira na to, uslovljavanje od strane EU postalo je mnogo efikasnije i usredsređenije na implementaciju. Stoga su reforme u oblasti

vladavine prava i obrazovanja, uz borbu protiv korupcije, doprinele poboljšanju ekonomske situacije u svim zemljama regiona, uključujući i sever Kosova. Zahvaljujući padu nezaposlenosti i digitalizaciji, kvalifikovanim mladim ljudima pružaju se brojne mogućnosti. Ipak, potpuna socijalna i ekonomska kohezija s Evropskom unijom nije ostvarena.

Spoljni akteri

Budući da su sve zemlje u regionu, izuzev Bosne i Hercegovine i Kosova, postale članice EU, smanjen je uticaj spoljnih aktera. Uticaj Rusije na Srbiju sveden je na nivo njenog uticaja u drugim zemljama članicama EU, kao u Bugarskoj, na primer. Srbija i dalje pati od nedostatka diversifikacije energenata i stoga se oslanja na ruski gas, čime je očuvan uticaj Rusije. Međutim, glavna poluga ruskog uticaja na Srbiju nestala je postizanjem dogovornog rešenja sa Kosovom. Sjedinjene Američke Države imaju dobru saradnju sa Srbijom. Srbija je ostala vojno neutralna, ali je unapredila svoje odnose s NATO-om. Kosovo je ušlo u NATO, ali je ostalo izuzeto iz procesa odlučivanja u vezi sa Srbijom. Kina vrši ekonomski uticaj u čitavom regionu i nastavlja svoju ulogu uticajnog igrača zahvaljujući ekonomskoj politici iz 2010-ih. Turska je i dalje angažovana u regionu, ali je njen uticaj smanjen zbog integracije regiona u EU.

Sveobuhvatni sporazum o normalizaciji odnosa

Odnosi između Srbije i Kosova i dalje su teški. Ipak, ekonomska razmena između Srbije i Kosova odvija se nesmetano. Sporadični incidenti podižu tenzije, za koje se očekuje da će biti rešene kad Kosovo postane članica EU. Kao rezultat uslovljavanja od strane EU i povećanog pritiska civilnog društva, Kosovo i Srbija zajednički su radili na rešavanju pitanja nestalih lica, a pojedini političari iz obe zemlje priznali su da je na obe strane bilo zločina i žrtava, što osporavaju nacionalistički nastrojeni pojedinci i grupe. Uprkos svemu tome, odnosi su i dalje problematični i Srbija lobira svoje saveznike u Evropskoj uniji da odlože ili blokiraju pristupanje Kosova pošto ona nema pravo da učestvuje u glasanju o ovom pitanju, kako je predviđeno uslovima njenog pristupanja EU. Kad se sve sabere, odnosi između Srbije i Kosova su, zahvaljujući sporazumu, postali relativno stabilni.

Sveobuhvatnim sporazumom o normalizaciji odnosa, koji je potpisan 2020. godine, priznata je vlast Prištine na čitavoj teritoriji Kosova, ali nije obezbeđeno puno diplomatsko priznanje Kosova od strane Srbije. Taj sporazum obuhvata zajednički rad na rešavanju pitanja nestalih lica, priznavanje od strane Srbije svih dokumenata sa Kosova, ali bez punog diplomatskog priznanja, kao i sporazum o imovini, uključujući imovinu „Trepče” i „Gazivoda”. Sporazum takođe podrazumeva saradnju u sektoru energetike i telekomunikacija i obezbeđuje ekstrateritorijalni status srpske kulturne baštine na Kosovu.

Uspostavljena je Zajednica srpskih opština, koja ima potpunu autonomiju u oblasti obrazovanja, kulture, jezika, lokalne samouprave i zdravstvene zaštite, kako je predviđeno takozvanim planom „Ahtisari plus”. Zajednica srpskih opština dobija sredstva iz državnog budžeta za sprovođenje politika u pomenutim oblastima. Kosovo ulaže u obrazovanje, kao i u podršku rekonstrukciji Univerziteta u Severnoj Mitrovici i razvoju saradnje s Univerzitetom u Južnoj Mitrovici i Univerzitetom u Prištini. Obe zemlje izmenile su svoje ustave - Kosovo da bi omogućilo uspostavljanje Zajednice srpskih opština, a Srbija da bi uklonila teritorijalne pretenzije prema Kosovu. Naposljetku, Srbija se više ne protivi članstvu Kosova u regionalnim i međunarodnim organizacijama, uključujući članstvo Kosova u Ujedinjenim nacijama.

“Rezervne varijante”: Šta bi bilo kad bi bilo ...

Srbija se ne protivi članstvu Kosova u UN, ali se tome protivi Rusija

Ako Rusija bude pretila da će staviti veto na članstvo Kosova u Ujedinjenim nacijama, Kosovo bi moglo da odbija da potpiše Sporazum o normalizaciji odnosa sve dok ne dobije garancije da će biti primljeno u UN. Prema drugom scenariju, po kojem bi Kosovo prihvatilo Sporazum bez garancija da će biti primljeno u UN, Srbija bi mogla da postane članica Evropske unije, ali Kosovo ne bi moglo da uđe u EU zbog protivljenja pet zemalja članica koje ga nisu priznale i koje kažu da će promeniti svoj stav jedino ako Kosovo postane članica UN. To bi ugrozilo Sporazum o normalizaciji odnosa i njegovo sprovođenje jer Kosovo ne bi bilo stimulirano da ga sprovede ako bi njegovo članstvo u UN i EU bilo blokirano.

Kosovo postaje članica UN, ali se Španija protivi integraciji Kosova u EU

Odsustvo garancija za članstvo u Evropskoj uniji moglo bi da spreči Kosovo da potpiše Sporazum o normalizaciji odnosa jer bi, po svemu sudeći, jedino Srbija imala koristi od tog sporazuma. Bez saglasnosti Španije, Kosovo ne može čak ni da otvori pregovore s EU, a kamoli da postane članica. Čak i da je Kosovo već potpisalo Sporazum o normalizaciji odnosa kad je postalo jasno da Španija ili bilo koja druga zemlja članica EU koja ga nije priznala neće promeniti svoj stav, to bi opet ozbiljno ugrozilo sporazum o normalizaciji jer bi blokiralo proces pristupanja Kosova.

Proces evropskih integracija oslabljen je usled događaja unutar EU

Sa slabljenjem procesa pristupanja Evropskoj uniji, i Kosovo i Srbija bili bi manje motivisani da postignu kompromis oko sporazuma. To bi, u najboljem slučaju, dovelo do *statusa kvo*, što bi verovatno imalo negativne posledice po stabilnost u regionu.

Birači u Srbiji odbacuju promene Ustava na referendumu

Ako predsednik Srbije, Aleksandar Vučić, donese odluku da se održi referendum o promeni Ustava kako bi izašao u susret sporazumu, ipak postoji jedna mala šansa da bi taj referendum mogao da propadne. Kada bi se to desilo, mogla bi da se očekuje politička nestabilnost. Odnosi između Srbije i Kosova mogli bi da se pogoršaju, što bi negativno uticalo i na odnose između Srbije i Albanije. U odgovoru na to, Kosovo bi moglo da ukine Zajednicu srpskih opština. Propali referendum svakako bi stavio na čekanje proces pristupanja Evropskoj uniji kako za Srbiju tako i za Kosovo.

TREĆI SCENARIO

ZASTOJ

Scenario u kratkim crtama

- » U Sporazumu o normalizaciji odnosa iz 2021. godine pitanje statusa Kosova ostalo je nerešeno. Dok je glavna prepreka još uvek prisutna i u nedostatku odvažnosti da se ona ukloni, dve strane se, četrnaest godina kasnije, i dalje muče da sprovedu polovičan sporazum. Postaje jasno da, bez rešenja pitanja statusa Kosova, Srbija i Kosovo neće moći da normalizuju svoje odnose niti da uđu u Evropsku uniju.
- » Nakon nekoliko propalih pokušaja da se stavi tačka na konflikt, Evropska unija obustavila je svoje posredovanje i zamrzla proces integracije Kosova i Srbije. Srbija još treba da sprovede poglavlje 35 o Kosovu i poglavlje 24 o vladavini prava. Blokirano od strane Španije, Kosovo ne može da potpiše nove sporazume s EU. Poučena iskustvom u slučaju Kipra, Nemačka se i dalje snažno protivi tome da se novi sukobi „uvoze“ u EU.
- » Frustrirano *statusom kvo* i izolacijom od strane EU, Kosovo razmatra mogućnost ujedinjenja s Albanijom. Ukoliko do tog ujedinjenja dođe, sever Kosova je naznačio da će se pripojiti Srbiji. Republika Srpska takođe razmatra mogućnost odvajanja od Bosne i Hercegovine, dok Albanci u Makedoniji planiraju da krenu istim putem. Međunarodna zajednica se i dalje protivi promeni granica, ali ima sve manje uticaja i kapaciteta da to spreči. Ako Evropska unija ne bude ponudila neku alternativu i iznova se angažovala u regionu, sukob će biti neizbežan. Zbog neizvesne političke i ekonomske perspektive, četvrtina stanovništva Kosova i Srbije je emigrirala, što je izazvalo veliki gubitak radne snage na njihovim tržištima rada.

Stanje odnosa 2035. godine

Spor oko statusa Kosova nije rešen sporazumom iz 2021. godine. Dve godine odugovlačenja pregovora iscrpele su međunarodnu zajednicu toliko da se na kraju zadovoljila polovičnim sporazumom, odloživši rešavanje pitanja statusa za neku kasniju fazu. Međutim, i posle četrnaest godina, pitanje statusa ostalo je nerešeno, a sâm sporazum nije sproveden. Uprkos tome što se obavezala da se neće protiviti članstvu Kosova u međunarodnim organizacijama, Srbija nastavlja da lobira protiv toga. Zauzvrat, Kosovo odbija da uspostavi Zajednicu srpskih opština. Podstaknute uglavnom svojim unutrašnjim problemima, pet zemalja članica EU koje nisu priznale Kosovo nastavljaju da blokiraju proces integracije Kosova. U odsustvu konačnog sporazuma o statusu, proces evropskih integracija Srbije zapao je u ćorsokak. Pored poglavlja 35 o Kosovu, Srbija se muči i sa poglavljem 24 o vladavini prava. Spor oko statusa Kosova postao je preveliki problem ne samo za Srbiju, već i za Kosovo, što je blokiralo njihov evropski put.

Unutrašnje stanje na Kosovu i u Srbiji se pogoršava. Vladavina prava je i dalje slaba. Jaka izvršna vlast kontroliše zakonodavnu i pravosudnu granu vlasti. Snažna korupcija i organizovani kriminal utiču na državne institucije, podrivaju privatni sektor i destimulišu strane direktne investicije. Efektivno postoji neformalni dogovor o podeli vlasti između nedržavnih aktera i državnih institucija u Srbiji i na Kosovu. Zbog siromaštva i izolacije, na stotine građana Srbije i Kosova svakodnevno napuštaju svoje zemlje. U proteklih petnaest godina, Kosovo i Srbija ostali su bez četvrtine svog stanovništva, zbog čega su njihova tržišta rada pretrpela veliki gubitak radne snage. Ubrzani odliv mozgova postepeno zadaje završni udarac onome što je ostalo od njihovih privreda. Prema mnogim globalnim ekonomskim indeksima, Srbija i Kosovo svrstani su među deset najjadnijih privreda na svetu.

Uprkos tome što su se deklarativno obavezali da će pronaći kompromisno rešenje, kosovski i srpski lideri nisu bili voljni da preuzmu potrebne rizike da okončaju konflikt. Glasači u Srbiji i na Kosovu takođe nisu bili raspoloženi za temeljnu promenu međusobnih odnosa, već su se uljuljkali u *status kvo* koji se ustalio tokom višegodišnje politike stabilokratije.

Put ka 2035. godini

Frustrirana sporom implementacijom sporazuma i stalnim kršenjem novih rokova i obaveza od strane Beograda i Prištine, Evropska unija zapravo je stavila „moratorijum” na svoje angažovanje u rešavanju konflikta i zatvorila vrata članstva i Kosovu i Srbiji. Srpski i kosovski zvaničnici sastali su se nekoliko puta na sopstvenu inicijativu, ali su uspeali da reše samo ona pitanja u vezi sa kulturnom baštinom i obrazovanjem srpske nacionalne zajednice na Kosovu i albanske nacionalne zajednice na jugu Srbije. Međutim, bez posredovanja međunarodne zajednice, strane nisu uspele da ostvare dalje pomake. Srbi i Albanci imaju malo iskustva kad je reč o takvom pregovaranju koje podrazumeva da drugoj strani treba nešto dati da bi se dobilo nešto zauzvrat. Po prvi put u istoriji svojih odnosa, dve strane su pregovarale i 2021. godine potpisale sveobuhvatni sporazum o normalizaciji odnosa. Pregovori koji su prethodno vođeni u Rambujeu 1999. godine i Beču 2007. godine, bili su obični pregovori u okviru kojih nije postignut nikakav sporazum, dok je Briselski sporazum iz 2013. godine samo paraфирan od strane premijera Srbije i Kosova.

Srbija je znatno napredovala na svom evropskom putu sve dok nije zapela kod poglavlja 35 koje se odnosi na Kosovo. Kosovo je dobilo samo SSP i liberalizaciju viznog režima. Uprkos napetim odnosima, EU je ostala donekle angažovana oko Kosova i Srbije, pomažući u sprovođenju reformi i služeći kao faktor koji olakšava rešavanje sporadičnih incidenata između dveju strana. Bez evropske perspektive, Kosovo se usredsredilo na uspostavljanje odnosa sa svakom zemljom članicom EU pojedinačno, postigavši izvestan uspeh na polju trgovine. Međutim, Kosovo nije imalo baš mnogo koristi od tih bilateralnih trgovinskih sporazuma. Ono je ostalo potrošačko društvo koje uvozi 90 odsto više robe nego što izvozi. Tako su ovom „nepravičnom” trgovinom najviše pogođeni domaći proizvođači. Bilateralne odnose sa zemljama EU mnogi na Kosovu vide kao model po kojem samo jedna strana dobija, a druga gubi. Frustrirani takvim nepovoljnim ekonomskim uslovima i nedostatkom evropske perspektive, sve veći broj građana Kosova razmišlja o drugim alternativama.

Kosovo razmatra mogućnost ujedinjenja s Albanijom, kao opcijom koja bi mu omogućila da kao deo Albanije automatski postane članica UN i NATO-a. Blokirano od strane pet zemalja članica EU koje ga nisu priznale, Kosovo vidi ujedinjenje s Albanijom kao jedini način da uđe u Evropsku uniju. Međunarodna zajednica protivi se toj ideji, plašeći se novog sukoba između Kosova i Srbije i domino efekta koji bi to moglo da izazove u regionu. Republika Srpska ostaje odlučna u nameri da se otcepi od Bosne i Hercegovine - bilo da postane nezavisna država bilo da se ujedini sa Srbijom. Sever Kosova kojim dominiraju Srbi takođe je jasno stavio do znanja da će se pripojiti Srbiji ako se Kosovo bude ujedinilo s Albanijom. Beograd se zvanično protivi promeni granica jer i dalje smatra da je Kosovo deo Srbije, ali podela Kosova ostaje opcija kojoj je najviše naklonjen. Beograd je ukazao na to da će, u slučaju ujedinjenja Kosova s Albanijom, upotrebiti vojsku da sever Kosova, koji čini oko 10 odsto kosovske teritorije, integriše u Srbiju.

Nova-stara priča

Jedan deo međunarodne zajednice, Srbija i srpska zajednica na Kosovu i dalje osporavaju nezavisnost Kosova. Odnosi Beograda i Prištine, kao i albanske i srpske zajednice na Kosovu, još uvek su napeti. Kosovski Srbi ostaju nominalno integrisani u kosovski sistem, ali ih Beograd kontroliše političkim i finansijskim mehanizmima. Proces povratka raseljenih bio je neuspešan, a mnogi predmeti u vezi sa privatnom svojinom ostali su nerešeni. Nakon isteka odnosno modifikacije mandata EULEKS-a, UNMIK-a i KFOR-a, prisustvo međunarodne zajednice smanjeno je brojčano, kao i u smislu uticaja. Sa smanjenim prisustvom međunarodne zajednice i rastućim tenzijama, počeo je da raste i strah od novog sukoba.

Prvobitni entuzijazam da će eventualne optužnice specijalnog suda protiv visokih kosovskih zvaničnika stvoriti mogućnosti za demokratski i ekonomski razvoj splasnulo je ubrzo nakon što su ključni politički akteri ostali pošteđeni toga. Interes stabilnosti ponovo je odneo prevagu nad interesom pravde. Zbog toga što je osudio tek nekoliko osumnjičenih nižeg ranga, i sud za ratne zločine u Srbiji doneo je razočaranje žrtvama rata.

Nakon što je specijalni sud podigao optužnice, nekoliko progresivnih političkih lidera došlo je na vlast na Kosovu, ali su svojom vladavinom postigli ograničen uspeh. Novi lideri nisu imali dovoljno snage da korupciju saseku u korenu i izvrše depolitizaciju javnih institucija. U Srbiji su se partije nekoliko puta smenjivale na vlasti, ali ništa se značajno nije promenilo. Poslovni monopoli, koji su nastavili da utiču na ekonomsku politiku na Kosovu i u Srbiji, ostali su najveći netransparentni donatori političkih partija. Političke partije kontrolisale su sudstvo, policiju i raspodelu javnih sredstava. Nijedan visoki političar nije osuđen za korupciju.

Zamrznuti odnosi

Kosovo i Srbija ostali su zarobljeni u složenom konfliktu oko statusa Kosova. Beograd je insistirao na tome da rešenje za status Kosova bude pronađeno u ustavnom okviru Srbije, dok Priština nije htela da prihvati ništa što bi bilo manje od direktnog priznanja. Iako integrisani u kosovske institucije, predstavnici kosovskih Srba nastavili su da odbacuju nezavisnost Kosova, i dalje ga smatrajući srpskom pokrajinom. Nijedan napor usmeren ka rešavanju spora oko statusa nije urodio plodom.

Društvene debate koje su vođene na Kosovu i u Srbiji u velikoj meri bile su oblikovane pod uticajem vlada koje su nastavile da promovišu nacionalnu mržnju kao deo narativa iz prošlosti. Većina stanovništva na Kosovu i u Srbiji ostala je konzervativna u svojim stavovima. Civilno društvo oslabljeno je pošto se znatno smanjilo međunarodno finansiranje. Nijedna od zajednica nije pokazala značajan napredak u smislu da su se odrekle osuđenih ratnih zločinaca i smenile ih sa javnih funkcija. Svega nekoliko organizacija civilnog društva bavilo se temama prošlosti i pomirenja. Srpsko i kosovsko društvo nastavila su da opisuju jedni druge kao agresore i da karakterišu prošlost kao crno-belu.

Trgovina je predstavljala jedini pozitivan primer u odnosima između Srbije i Kosova. S obzirom na to da je imala interesa da održava protok svoje robe na Kosovo, Srbiji je bila potrebna izvesna normalizacija odnosa kako bi sačuvala pristup kosovskom tržištu. Po glavi stanovnika, Kosovo je ostalo najveći uvoznik robe iz Srbije. Srbija je nekada bila najveće tržište za Kosovo, a taj trend je prekinut ratom i zatvaranjem tržišta nakon proglašenja nezavisnosti. Međutim, nakon što su briselskim pregovorima rešene mnoge prepreke tehničke i političke prirode, firme s Kosova počele su da izvoze robu u Srbiju i uspele da osvoje izvesni

udeo na tržištu. Ipak, na unutrašnjem planu, Srbija i Kosovo suočili su se s ekonomskim problemima, poput visoke stope nezaposlenosti, niske produktivnosti, korupcije i nedostatka stranih investicija. Kao posledica toga, i Srbija i Kosovo izgubili su jednu četvrtinu stanovništva u poslednjih petnaest godina.

Spoljni faktori

Regionalna stabilnost i dalje je na klimavim nogama. S obzirom na to da je spor oko statusa Kosova još uvek otvoren, a mogućnost promene granica još uvek u vazduhu, budućnost Makedonije i Bosne i Hercegovine ostaje neizvesna. Albanci u Makedoniji i Srbi u Bosni i Hercegovini ukazali su na to da će, ako dođe do promene granica bilo gde u regionu, one preduzeti potrebne korake da se pripoje svojim matičnim zajednicama. Zahvaljujući članstvu u NATO-u, Makedonija je do sada ostala jedinstvena država, ali je zato unutrašnja kriza u Bosni i Hercegovini otišla predaleko da bi se mogla popraviti.

Sjedinjene Američke Države povratile su svoj uticaj na Kosovu, koji je bio poljuljan hapšenjima od strane specijalnog suda. Međutim, Sjedinjene Američke Države su sada manje angažovane na pružanju podrške demokratskom razvoju i procesu reformi na Kosovu. Finansijska pomoć SAD-a Kosovu je takođe znatno smanjena. Poput Evropske unije, SAD se vratio staroj politici - stabilnost na prvom mestu.

Razočarana Evropskom unijom, vlast u Srbiji okrenula se drugim tržištima, privlačeći interese pre svega Rusije i Saudijske Arabije, ali i nekih drugih zemalja koje nisu članice EU. Kosovo je ojačalo svoje ekonomske odnose s Albanijom i Turskom. Turska je nastavila da u manjem obimu ulaže u Kosovo, ali je njen politički uticaj ostao slab. SAD i Rusija i dalje su imale različite i često suprotstavljene interese na Balkanu. Stanje u susednim zemljama nije mnogo uticalo na odnose između Srbije i Kosova. Albanija je odigrala konstruktivnu ulogu u poboljšanju odnosa između Kosova i Srbije, ali je njen dvosmislen stav u vezi s potencijalnim ujedinjenjem sa Kosovom izazvao nervozu Beograda.

„Rezervne varijante”: Šta bi bilo kad bi bilo...

Sever Kosova se otepio i usledio je regionalni sukob

Ohrabren „neangažovanjem” NATO-a i implicitnom podrškom Srbije, sever Kosova se otepio. U odgovoru na taj čin, Kosovo je suspendovalo manjinska prava predviđena Ahtisarijevim planom, uključujući i deset zagarantovanih poslaničkih mandata i dve ministarske funkcije za Srbe, i rasformiralo nove srpske opštine na jugu Kosova, tako pokrenuvši egzodus Srba s juga Kosova. Kosovo i Albanija sproveli su referendum o ujedinjenju. To je izazvalo domino efekat u regionu, pokrenuvši Srbe u Bosni i Hercegovini i Albance u Makedoniji. Makedonska vojska i policija povukle su se sa područja u kojima Albanci čine većinu, dok je Banja Luka prekinula sve veze sa Sarajevom. U toku je masovno interno raseljavanje stanovništva u Srbiji, na Kosovu, u Makedoniji i Bosni i Hercegovini. Pojavila se nova mapa Balkana, sa novostvorenim, etnički homogenim državama.

Propast ratifikacije sporazuma

Skupština Kosova nije ratifikovala Sporazum o normalizaciji odnosa, a Sporazum nije prošao ni na referendumu u Srbiji. Bez sporazuma sa Beogradom, kosovska vlada nije uspela da uspostavi svoju vlast na severu Kosova. Proces normalizacije zapao je u ćorsokak zbog toga što Sporazum nije ratifikovan. Etničke tenzije su povećane, dok je proces unutrašnjih reformi zaustavljen. Nacionalističke snage su se zahuktale, dajući novi zamajac ideji o promeni granica. Neizvesnost je još jednom zavládala regionom.

Priznanje nezavisnosti

Nakon što je iscrpela sve moguće razumne scenarije u potrazi za rešenjem i uslovljena od strane EU i SAD-a, Srbija je priznala Kosovo. Ubrzo nakon priznanja, Srbija je dobila članstvo u EU, a Kosovo članstvo u UN i priznanje od strane pet zemalja članica EU koje su prethodno odbijale da ga priznaju. Srpska zajednica na Kosovu dobila je Zajednicu srpskih opština sa snažnim izvršnim ovlašćenjima u oblasti obrazovanja, zdravstvene zaštite i ekonomskog razvoja. Smatrajući da je region sada bezbedan i stabilan, snage KFOR-a napustile su Kosovo.

ČETVRTI SCENARIO

SUDAR

Scenario u kratkim crtama

- » Evropska unija je zamrzla proces proširenja za Srbiju i Kosovo i tako izgubila svoju glavnu polugu uticaja na Beograd i Prištinu. Bez perspektive članstva u EU, Beograd i Priština manje su spremni da pregovaraju.
- » Pet zemalja članica EU koje ne priznaju Kosovo i Srbija nastavljaju da se protive nezavisnosti Kosova. Nijedan od briselskih sporazuma nije sproveden u potpunosti, a dve strane nastavljaju da optužuju jedna drugu za to. Obe zemlje se bore sa nezaposlenošću, partokratijom i slabašnom demokratijom.
- » Gotovo da ne postoji opozicija koja bi se suprotstavila nacionalističkim narativima. Često izbijaju incidenti na područjima Kosova na kojima Srbi čine većinu, posebno na severu Kosova, kao incidenti u Preševskoj dolini. S obzirom na veliku napetost i vrlo malo glasova koji se zalažu za dogovorno rešenje, čini se da je stanje na korak od novog rata.

Stanje odnosa 2035. godine

Nakon dve decenije permanentne krize, Evropska unija svela se na labavi trgovinski savez. Proširenje EU se ne pominje i ona više nema reputaciju nekoga ko snažno podupire reforme i ko poseduje veliku ekonomsku snagu. Ispostavilo se da je bilo prazno obećanje Evropske komisije da će do 2025. godine makar neke zemlje Zapadnog Balkana ući u EU, baš kao što je to bilo i sa Solunskom agendom iz 2003. godine.

Zamrzavanjem procesa proširenja Evropska unija izgubila je glavnu polugu uticaja na Srbiju i Kosovo. Briselski dijalog nije doneo nikakav pomak u rešavanju spora oko statusa Kosova. Dve strane su ostale pri svojim maksimalnim stavovima: „Kosovo je Srbija”, odnosno „nema normalizacije bez priznanja”. Nijedan od sporazuma nije u potpunosti implementiran. Ključne zemlje koje nisu priznale Kosovo, poput Rusije, Kine, Španije ili Kipra - nisu promenile svoj stav.

Zajedno sa Bosnom i Hercegovinom, Kosovo i Srbija se nalaze na dnu evropske lestvice po zaposlenosti, visini zarada i investicijama, ali su zato na vrhu lestvice po korupciji, nepotizmu i partokratiji. Stare elite i gospodari rata iz 1990-ih, koji se više i ne pretvaraju da su proevropski orijentisani, udružili su snage s novim generacijama populista u propagiranju nacionalizma. Državne granice više nisu tabu tema, pa tako kosovska vlada zvanično teži ujedinjenju s Albanijom, dok srpska vlada aludira da će integrisati Republiku Srpsku. Zbog rastućih tenzija, posebno oko severa Kosova i Preševske doline, postoji pretnja da će povremeni incidenti eskalirati u otvoreni rat.

Put ka 2035. godini

Evropska unija gubi svoj uticaj

Ispostavilo se da je debata o budućnosti EU posle Bregzita bila sizifovska, imajući u vidu sve veći broj kampanja za izlazak iz EU koje u ostalim zemljama članicama vode populisti. Zbog tekuće finansijske i migrantske krize, evropski blok postao je disfunkcionalan. Model Evrope u više brzina, predložen kao mehanizam za kontrolu štete, pretvorio se u put bez povratka kako su zemlje koje se nalaze izvan takozvane uže Evrope počele da se udaljavaju od Brisela. Izvan uže Evrope, Evropska unija uglavnom se usredsredila na slobodnu trgovinu, uz mogućnost saradnje po izboru kad je reč o drugim temama. S obzirom na to da su zemlje Zapadnog Balkana već uključene u zonu slobodne trgovine, nijedan bitan evropski političar ne zalaže se za dalje proširenje EU.

U Evropskoj uniji vidljiva je duboka unutrašnja kriza, kao i nedostatak perspektive proširenja. Raspršile su se težnje Kosova i Srbije ka članstvu u EU. Rezultati anketa pokazuju da svega jedna trećina građana Srbije podržava članstvo Srbije u EU. Uprkos tome što je procenat podrške članstvu u EU na Kosovu veći nego u Srbiji, Evropska unija izgubila je nekadašnju ogromnu podršku građana Kosova i njihovog političkog rukovodstva zbog podizanja optužnica protiv nekoliko bivših zapovednika OVK. Do 2030. godine, političke elite kako u Beogradu tako i u Prištini odustale su od EU kao svog nacionalnog cilja, tako da Srbija planira da se pridruži Evroazijskoj uniji, dok se Kosovo bori za punu nezavisnost, uz podršku SAD-a. Pregovori o pristupanju Srbije, koji nisu tekli glatko, sveli su se na tehnička pitanja, a zbog spornog pitanja statusa, Kosovo nije dobilo status zemlje kandidata.

Nakon što je Evropska unija izgubila svoju glavnu polugu uticaja na Zapadnom Balkanu, njen uticaj u regionu sveden je na nivo baštenskog patuljka. Nakon 2020. godine, američka administracija povećala je svoje angažovanje, ali je Srbija nije prihvatila kao novog posrednika u pregovorima. Amerika i Rusija nastavile su novu eru svog „hladnog rata“ na mnogim terenima, uključujući i Balkan. Još jedan igrač, Turska, ojačao je svoje prisustvo u regionu kroz povećane investicije i uticaj preko kulture.

Status unutar *statusa kvo*

Tokom briselskog dijaloga i nakon njegove propasti, Srbija i Kosovo ostali su pri svojim maksimalnim stavovima o statusu Kosova: „jednostrano proglašena nezavisnost je nezakonita i stoga Kosovo ostaje srpska pokrajina“, odnosno „proglašenje nezavisnosti bilo je čin samoopredeljenja žrtava etničkog čišćenja i stoga pomirenje nije moguće bez priznanja nezavisnosti od strane Beograda“. Iako je veći broj zemalja članica UN priznao Kosovo, nijedna od ključnih zemalja koje ga nisu priznale, poput Rusije, Kine, Španije ili Kipra, nije promenila svoj stav, a poslednje dve pomenute zemlje i dalje se bore sa separatizmom na svojim teritorijama. Kao posledica toga, Kosovo nije uzeto u obzir za članstvo u UN.

Stare briselske sporazume Srbija je tretirala kao pitanja čisto tehničke prirode, koja ne podrazumevaju konačni status Kosova. Nijedan od sporazuma nije u potpunosti sproveden, pa tako ni sveobuhvatni sporazum o normalizaciji odnosa, koji je potpisan pre petnaest godina. Kosovo je pristalo da uspostavi Zajednicu srpskih opština, ali isključivo u skladu sa svojim ustavom, i to bez izvršnih ovlašćenja. Beograd i kosovski Srbi odbili su tu ponudu. Srbija je reagovala tako što nije rasformirala svoje paralelne strukture na severu Kosova.

Zamrznuti odnosi pogoršali su ionako lošu ekonomsku saradnju između Beograda i Prištine. Osim autoputa Beograd-Priština, koji je finansiran sredstvima Berlinskog procesa, nije realizovan nijedan drugi zajednički infrastrukturni projekat. „Trepča“ je ostala posebno osetljivo pitanje. Srbija je 2030. godine uvela dodatne protekcionističke mere, čime je znatno pogoršala već ionako nizak nivo trgovinske razmene sa Kosovom. Kosovo je zauzvrat suspendovalo Sporazum o slobodi kretanja, što je naročito teško pogodilo kosovske Srbe.

Socijalna katastrofa uporno traje

Nakon što je prestao pritisak EU da se sprovedu reforme, zemlje Zapadnog Balkana postepeno su učvrstile stabilokratiju jer varljiva stabilnost ima svoju cenu, a to je stavljanje tačke na demokratiju. Sve slabiji pritisak međunarodne zajednice dobro je došao starim elitama i njihovim istomišljenim naslednicima. Sa nestankom nadzora od strane međunarodne zajednice, oni su bili u poziciji da izgrade snažan sistem nepotizma i korupcije, sa vladajućim partijama duboko umešanim u organizovani kriminal. Pravosuđe je stavljeno pod potpunu kontrolu politike. Mediji koji su strogo kontrolisani od strane države preuzeli

su monopol nad javnom debatom. Rukovodstvo Srbije je 2026. godine počelo da zabranjuje kritički nastrojene medije i da proteruje strane dopisnike.

Srbija i Kosovo nalaze se na samom začelju Evrope po pitanju zaposlenosti i visine zarada. U njih stižu sumnjive strane investicije pomoću kojih se održava privid nekakve socijalne zaštite. Brza privatizacija izvršena posle rata 1999. godine pretvorila je Srbiju u privredu niske dodate vrednosti, dok strani investitori sve više koriste njene građane kao jeftinu radnu snagu. Nakon još dva talasa egzodusa stanovništva, 2023. i 2031. godine, broj stanovnika Kosova ustalio se na oko dva miliona, sa stopom nezaposlenosti od oko 50 odsto. Zbog kontinuirane emigracije i najniže stope nataliteta u svetu, Srbija ima milion stanovnika manje nego 2018. godine.

Rat pred vratima

Teški ekonomski problemi i nedostatak evropske perspektive ostavili su slične posledice širom regiona, uz efekat preliivanja na sukob između Srbije i Kosova. Referendum o nezavisnosti Republike Srpske, koji je održan 2028. godine, ponovo je dao vetar u leđa ideji o Velikoj Srbiji. Demokratska opozicija koja bi se suprotstavila nacionalističkih narativima gotovo da ne postoji i ona se svela na jednu grupu intelektualaca, slično kao devedesetih godina. Ideja o ujedinjenju Albanije i Kosova preovladala je u obe zemlje, a nedavno je najavljen i referendum po ovom pitanju. Albanci u Makedoniji zapretili su da će jednostrano proglasiti nezavisnost severozapadnog dela zemlje i priključiti se uniji sa Albanijom.

KFOR je ostao na Kosovu sa manjim kontingentom vojnika. Rusi su blokirali raspuštanje UNMIK-a. Uz podršku SAD-a, Kosovo je formiralo svoju vojsku. Nekoliko meseci kasnije, kosovski policajci srpske nacionalnosti počeli su da odbijaju naređenja kosovske policije i prešli su na platni spisak Srbije. Srbi koji žive na severu Kosova, gde Srbi čine većinu, formirali su labave parapolicijske snage koje *de facto* kontrolišu to područje. Naoružana ruskim artiljerijskim sistemima nabavljenim u prethodnoj deceniji, srpska vojska rasporedila je svoje snage duž granice sa Kosovom, kao i u Preševskoj dolini, gde dominira albansko stanovništvo. Prema izveštajima, tamošnje albansko stanovništvo takođe se naoružava.

U periodu od 2030. do 2035. godine, određeni broj incidenata sa smrtnim ishodom dogodio se u srpskim enklavama na Kosovu, kao i u Preševskoj dolini, a često je dolazilo i do razmene vatre preko Ibra u Kosovskoj Mitrovici. Uz sve manje i manje glasova koji se zalažu za dogovorno rešenje, čini se da je stanje na korak od novog krvavog rata.

„Rezervne varijante”: Šta bi bilo kad bi bilo ...

Prekranje granica u regionu

Međunarodna zajednica dopušta veliko prekranje granica na Zapadnom Balkanu, koje dovodi do uspostavljanja etnički homogenih država. Novi Balkan obuhvata podelu Bosne i Hercegovine, pri čemu se Republika Srpska pripojila Srbiji, Srbija je integrisala sever Kosova, a Kosovo se ujedinilo s Albanijom. Kao rezultat toga, otklonjena je pretnja od sukoba i stanje u regionu je stabilizovano.

Članovi scenario-grupe

Neki od članova scenario-tima iz ličnih razloga nisu želeli da budu pomenuti.

Albion Curri, alumnista FES Političke akademije, Priština

Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje (CIG), Njujork

Bardha Ahmeti, zamenica izvršnog direktora, NVO Lens, Priština

Damjan Malbašić, koordinator programa, Beogradski fond za političku izuzetnost

Dhurata Prokshi, koordinatorica projekata, Balkan Sunflowers Kosova

Dušan Lj. Milenković, predsednik UO, Centar za društveni dijalog i regionalne inicijative, Beograd

Gudrun Steinacker, bivša ambasadorica i potpredsednica Asocijacije Jugoistočne Evrope

Igor Novaković, predstavnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje (CIG), Beograd

Ljubiša Mijačić, savetnik gradonačelnika opštine Zubin Potok

Milica Andrić, istraživačica, Zubin Potok

Nemanja Rujević, novinar, DW, Bon

Nexhmedin Spahiu, profesor političkih nauka, AAB College, Priština

Ramadan Ilazi, bivši zamenik ministra za evropske integracije Kosova, Priština

Rron Gjinovci, izvršni direktor, ORCA, Organizacija za unapređenje kvaliteta obrazovanja, Priština

Sonja Licht, direktorka, Beogradski fond za političku izuzetnost

Shpend Emini, izvršni direktor, Democracy for Development, Kosovo

Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje (CIG), Priština

Björn Kulp, moderator, Björn Kulp International Consulting, Berlin

Frank Hantke, direktor, Fondacija Fridrih Ebert u Prištini

Mevlyde Hyseni, koordinatorica projekata, Fondacija Fridrih Ebert u Prištini

Besa Luzha, koordinatorica projekata, Fondacija Fridrih Ebert u Prištini

Ursula Koch-Laugwitz, direktorka, Fondacija Fridrih Ebert u Beogradu

Ivana Račić, koordinatorica projekata, Fondacija Fridrih Ebert u Beogradu

Skraćenice

BiH Bosna i Hercegovina

EU Evropska unija

EULEX Misija Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu

FES Friedrich Ebert Stiftung

KFOR Snaga na Kosovu (Kosovo Force)

NATO Severno-atlantski savez

OVK Oslobodilačka vojska Kosova

SSP Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

UNMIK Misija privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu

UN Ujedinjene nacije

SAD Sjedinjene Američke Države

**FRIEDRICH
EBERT****STIFTUNG**

Beograd